

М. В. Трубіна,

науковий співробітник Науково-дослідного
інституту фінансового права, Національний
університет ДПС України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКУ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ

У статті розглянуто особливості та основні функції єдиного казначейського рахунку. Проаналізовано теоретичний і методологічний досвід зарубіжних країн щодо функціонування єдиного казначейського рахунку.

В статье рассмотрены особенности и основные функции единого казначейского счета. Осуществлен анализ теоретического и методологического опыта зарубежных стран относительно функционирования единого казначейского счета.

The article reviews the features and basic functions of a single treasury account. Theoretical and methodological experience of foreign countries on the functioning of the single treasury account.

Ключові слова: єдиний казначейський рахунок, бюджетні кошти, модель.

Одним із базових напрямів раціоналізації бюджетного процесу у сфері виконання бюджету є скорочення часу руху бюджетних грошових потоків. Виконання бюджету через казначейську систему, як показує практика економічно розвинених країн, забезпечує максимальну організаційну ефективність і, як наслідок, економію часу при переміщенні бюджетних грошових потоків.

За роки незалежності в Україні використовувалися три системи виконання бюджетів: банківська, казначейська та змішана. На сьогодні відповідно до норм Бюджетного кодексу в Україні застосовується казначейська форма обслуговування державного та місцевих бюджетів, за якої органам казначейства відводиться провідна роль у бюджетному процесі. Протягом історії існування органів казначейства на них покладалися все нові й нові функції та завдання, пов'язані з виконанням бюджетів. Можна з упевненістю стверджувати, що запровадження казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів сприяло зміцненню дисципліни у фінансовій сфері [1], водночас залишилося ряд проблемних питань, які потребують дослідження та розв'язання, у цій сфері.

Серед учених, які досліджували теоретичні аспекти ефективної організації казначейського обслуговування бюджетних коштів органами Державного казначейства України та його вплив на функціонування бюджетної системи, варто виокремити таких, як О. І. Барановський, О. Д. Василик, В. М. Опарін, П. Г. Петрашко, В. І. Стоян, Н. І. Сушко, О. О. Чечуліна, В. М. Федосов, С. І. Юрій та інші.

У наукових публікаціях досить повно розглянуто окремі аспекти та методологічні основи управління фінансовими активами ЄКР, разом з тим значно менше приділено уваги досвіду зарубіжних країн з управління єдиним казначейським рахунком.

Метою статті є узагальнення досвіду зарубіжних країн щодо функціонування єдиного казначейського рахунку (далі – ЄКР) та визначення можливостей щодо його застосування в Україні.

Для проведення фінансових операцій та ефек-

тивного управління коштами державного й місцевих бюджетів, у тому числі платежами до бюджету, Державна казначейська служба України, відповідно до наданих повноважень [2], відкриває і забезпечує функціонування ЄКР – основного рахунку держави, що дало змогу істотно зменшити вплив касових розривів на рівень поточного виконання видаткової частини бюджету.

Згідно з Положенням про єдиний казначейський рахунок, затвердженим наказом Державного казначейства України від 26.06.2002 р. № 122, функціонування ЄКР в Україні як основного рахунку держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного й місцевих бюджетів здійснюється через Систему електронних платежів Національного банку України.

ЄКР об'єднує систему рахунків, що діють у єдиному режимі та через які органи Державної казначейської служби України проводять операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів згідно із законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Це дає можливість Державному казначейству України в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів на ЄКР як результат здійснення операцій на всіх його бюджетних і небюджетних рахунках, що на сьогодні в поєднанні з централізованою казначейською телекомунікаційною системою дає змогу мати вичерпну інформацію про щоденний стан державних фінансів і забезпечує гнучке маневрування державними грошовими ресурсами [3].

Таким чином, основною метою організації ЄКР є мобілізація всіх державних коштів на єдиному ресурсі.

У зарубіжних країнах ЄКР може містити кошти як державних установ, так і органів влади всіх рівнів, а також компаній з державною часткою і різних фондів. Дана мобілізація дозволяє оперативно, раціонально та ефективно ними управляти. Головна перевага даного підходу полягає в забезпеченні державою безперервного виконання прийнятих зобов'язань незалежно від наповнюваності бюдже-

ту.

До інших переваг ЄКР необхідно віднести:

- швидку мобілізацію коштів на рахунках, відкритих в органах Державного казначейства України;
- ефективне управління коштами бюджету;
- скорочення терміну їх проходження до одержувача бюджетних коштів;
- забезпечення збереження та цілеспрямованого обліку надходжень до бюджетів усіх рівнів бюджетної системи;
- можливість отримання в режимі реального часу інформації про обсяг коштів на ЄКР;
- прискорення розрахунків за коштами, що обліковуються на ЄКР;
- оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення виконання бюджетів [8, с. 156].

Функції та завдання, покладені на ЄКР, залежать від країни функціонування, її державного устрою, рівня розвитку економіки.

В. М. Саранцев систематизує інформацію щодо окремих зарубіжних країн з розвинутою економікою. Так, Франція, на його думку, вважається країною, що володіє найбільш розвинутою системою ЄКР. Управління ЄКР здійснюється Агентством Французького казначейства (Agence France Tresor – AFT), яке розробляє та реалізує систему прогнозування можливих грошових потоків. З метою підтримання стабільного балансу ЄКР AFT інвестує надлишки фондів на грошових ринках. У Швеції функціонує Державний центральний рахунок, який складається з рахунку SCR і рахунку DO. Грошові кошти можуть бути зараховані залежно від надлишку або дефіциту коштів. У Новій Зеландії діє Королівський розрахунковий рахунок (Crown Settlement Account – CSA), що функціонує як і ЄКР. Державні фінансові потоки обслуговує як CSA, так і комерційні банки. У США роль Міністерства фінансів виконує Казначейство, що має широкий спектр функцій. Консолідований фонд коштів зводиться в єдиний рахунок (Treasury's General Account – TGA). Через нього проходять усі податкові надходження, інші доходи держави, а також здійснюються видатки. Однак державні і місцеві органи влади мають повну самостійність в управлінні власними коштами і можуть використовувати інші кредитні організації для операцій. У Бразилії забезпечення функціонування ЄКР покладено на Секретаріат державного Казначейства (STN). ЄКР охоплює тільки федеральні установи. Регіональні органи мають свої особисті рахунки [4].

У Росії функціонування ЄКР ґрунтується на двох основних принципах:

- єдності каси, що передбачає зарахування всіх доходів і джерел фінансування дефіциту бюджету на ЄКР, а також здійснення з нього всіх витрат федерального бюджету з відображенням руху бюджетних коштів у єдиному бухгалтерському реєстрі;
- загального покриття, що означає, що обсяг передбачених бюджетом видатків повинен відпо-

відати сумарним обсягам доходів бюджету і надходжень із джерел фінансування його дефіциту [7].

В економічно розвинених країнах Заходу ці принципи доповнюються принципом загального контролю, який означає, що всі державні кошти, незалежно від того, чи належать відповідні грошові потоки бюджетному контролю чи ні (наприклад, у випадку з резервними та іншими позабюджетними фондами, цільовими коштами і т. п.), повинні бути взяті під контроль ЄКР [4].

У світовій практиці існує декілька варіантів структури ЄКР відповідно до його цілей. На наш погляд, необхідно виділити дві основні моделі – централізовану і децентралізовану систему рахунків.

У централізованій системі всі прибуткові та видаткові операції уряду проходять через ЄКР, який підтримується центральним банком. Центральний блок системи обробляє і записує всі припливи і відпливи, а також залишки грошових коштів на відповідному рахунку головної книги. Хоча в цій моделі платіжні й розрахункові функції централізовані, бюджетні установи розглядаються як окремі одиниці обліку відповідно до основ, закладених у головній книзі казначейства.

Децентралізована система ЄКР є більш оперативною, і навіть галузеві установи, аж до самого нижнього ієрархічного рівня, мають право на окремі операційні рахунки. Однак у кінці дня всі залишки на операційних рахунках повинні бути відбиті на основному рахунку ЄКР. Прикладом децентралізованої моделі може слугувати поєднання субрахунків ЄКР для галузевих міністерств і рахунки з нульовим балансом для окремих бюджетних установ у межах кожного міністерства. Відповідно до цього варіанта міністерства та відомства підтримують субрахунки ЄКР у центральному банку [4].

У кожній країні, залежно від розвитку її системи фінансового управління, її технологічного стану, а також розвитку банківської системи, застосовуються різні моделі ЄКР. Тому на практиці у світовому співтоваристві частіше використовується система, для якої характерні основні риси обох представлених структур. У деяких країнах ЄКР складається з одного банківського рахунку (іноді з допоміжним бухгалтерським реєстром) у центральному банку, який перебуває у підпорядкуванні централізованої влади (наприклад, казначейства або його регіональних підрозділів) або бюджетних установ. В останньому випадку всі операції кожної бюджетної установи відстежуються, ураховуються і управляються за допомогою системи головної бухгалтерської книги [4].

З іншого боку, у країнах (наприклад, Швеція та Німеччина), які мають декілька пов'язаних банківських рахунків поза основним рахунком ЄКР, баланси цих рахунків автоматично зводяться в кінці дня. Окремі галузеві установи (включаючи децентралізовані) можуть мати окремі операційні рахунки і управляти ними. У такому випадку застосовується спеціально розроблений механізм, який у світовій практиці отримав назву «Cashconcentration» [5, с. 8].